

Лав Данилкин

АБДУЛ ЈЕ ОТИШАО У ЦИДУ

Многи сматрају да је Јемен – легло Алкаиде, које по степеној погодности за туризам заузима почасно место негде између Судана и Авганистана; шта ћеш, предубеђења се још брже укоренјују кад те на аеродрому дочекује џентлмен у прљавобелој хаљини и сивом сакоу, плус чалма од „арафатке“ и криви бодеж за златним опасачем; па дабоме, барем ти је одмах јасно да си доспео управо ту, куда си и намеревао.

– Абдул? – дописно је био сасвим љубазан, до те мере да је пристао да ми, авансним плаћањем, преко МУП-а обезбеди позив и визу. У таквој врсти путовања обично је фаза највећег понижења – посета локалног одељења Сбербанке – тренутак кад кроз шубер пружаш документ с молбом да, преко Маниграма или Вестерн Јуниона, пошаљу извесну суму на адресу у Етиопији или Пакистану; службеници те гледају с неизвештаченим интересовањем, као да им се указала прилика да виде Буратина у моменту кад закопава пет златних новчића.

Узгред буди речено, идеја да одем у Јемен синнула ми је у етиопском граду Аксуму, на развалинама дворца царице Савске, које су изгледале до те мере неуверљиво да је водич морао да прогунђа: постоји, кажу, потпуно друга верзија, по којој царица Савска није владала Етиопијом него Јеменом.

Нисам ја ни први, ни последњи у низу оних који су уверени да би одгонетање лика те чудне царице значило налажење кода за реконструкцију истинске староставне историје Блиског

и Средњег Истока, која је крајње изопачена. Управо захваљујући царици Савској, ја сам се и обрео у електронској преписци са типом који чак и на аеродром долази с... добро је барем што није с аутоматом. Спремајући се за експедицију, прочитао сам да, као што постоји такозвани „индекс бигмека“ – како би се путем поређења цена шницле одредило које су валуте најпотцењеније, тако постоји и „индекс калашњикова“ – где колико кошта АК-47; што је цена нижа, тим су тужније перспективе становника те државе.

Држава која се чврсто утемељила на првом месту у том списку била је управо Јемен. Сламчица која је сломила кичму мојој унутрашњој камили била је реченица *Travelalert* на сајту *Lonely Planet*: преко потребна препорука компетентних органа је да се уздржавате од ма какве врсте путовања у ту државу. Па шта, као што је речено у трајлеру за доста добру комедију *Лов лососа у Јемену*, понекад просто осетимо да треба терати инат. Пишати уз ветар.

За државу, у којој аутомат може да се набави за суму која у Европи није довољна чак ни за бигмек, наоружаних људи је релативно мало на улицама престонице, Сане. Прво ми за око запињу жене. Наживо су мумифициране у црнину – и са веома дречавим торбама, које наводе на помисао о мирном животу.

Да бих се уверио у сопствене перспективе, забацујем прву удицу.

– Отимају ли овде странце?

Абдул је детаљан – изгледа, то му је слаба тачка.

– Отимају, али не у главном граду, и то, као по правилу, не Алкайда већ локална племена.

При таквом сценарију, по његовим речима, отмица ни у ком случају није проблем – зато што жртве пазе као најдраже госте. „Коначном решењу“ прибегавају крајње ретко – смисао није у томе да се отарасе странца, већ да власти отворе уши за захтеве грађана – направе им пут у село, ископају бунар...

– Нема ништа да вас брине, у најгорем случају, изгубићете, па, пола године.

Добра вест!

– А како је сад овде, Абдуле, уопште – мирније него, на пример, пре годину дана? (Овде, у Јемену, 2011. се догодило „арапско пролеће“, то јест, у преводу – прави правцати грађански рат).

– Ја уопште нисам Абдул.

Ау, почело је. Заиста, овај човек ми је још на аеродрому изгледао сумњив – чупави глежњеви, сувише раскошни бркови, шишке; тако би могао да изгледа прерушени бедуин Елвис Присли.

– Абдул је отишао у Џиду: бизнис. Уместо њега ту сам ја. Сулејман.

Види сад ђавола: Сулејман? Зашто сам њему пре десет минута дао хиљаду долара за недељно унајмљивање „лендкрузера“, кад нисам знао чак ни како му је име? Можда сам ја већ отет? Шта ли ће, баш ме занима, да траже за мене сељаци-земљаци овог Сулејмана? Да им у аулу¹ саграде „Мекдоналдс“, први у Јемену?

Да га натерам да заустави ауто? Чини ми се да га после неће упалити.

Сулејман удара по кочницама пред фирмом *Arabia Felix* – „Срећна Арабија“: тако су називали Јемен за време царице Савске, када лепе жене нису носиле црнину, а главни извозни артикли нису били нафта и гас него тамјан и смирна. Ова кула од пет спратова, као и још 13. 999 здања у старој Сани, сазида-на је од непечене цигле боје медањака; сваки прозор је лучни, са витражним стаклом, оивичен белим орнаментом; границе између спратова су такође означене оријенталном шаром.

У традиционалним кућама за једну велику породицу, у приземљу обично живи слепа камила, која дању и ноћу хода око каменог бунара и окреће долап, механизам пресе за цеђење сусамовог уља. Чак и кад нема камиле, ипак у свакој кући може да се снима *Хиљаду и једна ноћ* – па чак и овде, у хотелу, додуше, ако се са зидова уклоне фотографије канцелара Шредера. То је први открио Пазолини, који је у Јемену и снимао свој *Цвети хиљаду једне ноћи*; чим се нађете у Сани, неће вас зачудити његове речи да је Јемен „у архитектонском смислу – најлепша држава на свету“.

То је истина, па, ако постоје велики градови које треба видети пре него што умреш – Венеција, Рио де Жанеиро, Петербург, Лондон, Истамбул – онда Сана са својих четрнаест хиљада небодера боје теракоте, медањака, кармина, црвеносмеђих и светлоружичастих кула, са планинама које затварају панораму, са глиненим џамијама на базалтним темељима, чије бело

¹ Аул – традиционална насебина сеоског типа код муслимана. (Прим. њев.)

окречене куполе личе на планетаријуме, са минаретима који не доминирају у пејзажу већ као да штрихују простор између кула – обавезно мора бити на том списку. „Варварска Венеција од прашине и песка, без Сан Марка и Ђудеке“ – Пазолини, као што је познато, није био само режисер него и писац – „град-облик чија лепота није у крхким споменицима већ у иреалним линијама здања, у Божјој замисли која се овде осећа... град који сањам и сањам“. Венеција или Вавилон, Вавилон какав је морао изгледати у оригиналу – архитектонска порнографија која се може гледати бесконачно, дању и ноћу, када се куле пале изнутра, као глинене лампе, па се разнобојна светлост витража одражава на пролазниковима златним дршкама џамбија² – што, ипак, не виђаш често, јер овде струју искључују без пардона.

Сана је веома леп град, али врло рђаво структурисан, ризоматски, а то – донекле – игра против њега. Овде не само што нема Ђудеке него чак ни класичне пешачке маршруте, као од Сан Марка до Риалта. У Сани је немогућно добити савет како ћеш нешто да „наћеш“: само залуташ и избијеш – код медарске пијаце, код петкашке џамије, код зидине тврђаве. Марљиво сам истраживао област капије Баб ал Јаман, због шака и стопала, одсечених лоповима – тобоже, и дан-данас их каче тамо, приступ им је отворен, али ја сам доживео неуспех, и опет ме је пут довео на једну од три пијаце *каша*.

Ево, надувајте образ – један! – колико год можете. Надували сте? Сад га још надувавајте, из све снаге, запните из петних жила, да вам се очи исколаче. Добро. Сад приђите огледалу. А, тако је то: ето, тако дању до три сата изгледа 99 посто становника Јемена. Иза образа им је кат – лаки амфетамин који уједињује нацију и структурира ток свакодневног живота. Сулејман и ја такође жваћемо – купили смо, свако за себе, по кесици зелених листића. Горки су и неопрани, а ипак их штрпкаш, као јарац геранијум, и чекаш кад ћеш већ једном да им видиш крај. Већ сам се навикао – кат смо жвакали у планинама Хараз, где мушкарци с аутоматима после ручка играју плес са бодежима-џамбијама, и на обали, у Худејди, где пијацом шеткају прави сомалијски гусари са брадама офарбаним црвеном каном, где хара маларија, па је свака друга продавница – апотека.

² Џамбија – источњачки бодеж са широким закривљеним врхом, обавезни део мушке одеће који се носи заденут за специјални појас. (Прим. ирев.)

У пустињи међу Забидом и Бајд ал Фатихом, којом базају – на хиљаде – просјака Сомалијаца, преживелих после нелегалног преласка кроз мореуз Баб ел Мандеб у Саудијску Арабију, ради барем икаквог посла. У Иби, градићу нетакнутом временом, где можете снимати Каиро, Багдад, Басру, Дамаск – било који од градова из *1001 ноћи*. У Џибли, где сам видео камион „ИКЕА – Јемен“, мада у Јемену нема никакве ИКЕЕ нити је може бити. У бившој престоници Тајзе, где жене ходају отвореног лица, мушкарци носе истовремено два сакоа, један с рукавима, други попут бурке, и туку се папучама, а власници вулканизерских радњи умотавају гуме у сјајну хартију у боји.

Отприлике око подне па до један, у Јемену настаје нешто попут шпанске „мовиде“: у очима читавог становништва државе чита се забринутост: где да га купимо? Хоће ли нам запасти добра кесица? где да жваћемо? Сва питања су решена отприлике до три сата, и образ добија потребну величину. Сада је заузето свако иоле погодно место за жвакање ката, па и неприступачне литице – мушкарци, жене и деца седе на висини, у хладовини, чупкају лепљиве листиће и буље у простор. Свет постаје јаснији, прозрачнији, оштрији, као да су протрљали замагљено стакло. Међутим, странцу није нарочито занимљив биолошки ефекат ката, много више га интересује економски: како кат управља читавом државом. Да би мућнуо главом о томе – како су Јеменци успели да се кесица може купити на сваком месту: у пустињи, у планинама, на обали Црвеног мора и Аденског залива, у свако доба дана и ноћи – није обавезно чак ни да се жваће лишће, само их замолите да вас одвезу на плантажу, сазнајте кад су они перестали да саде кафу и прешли на кат, каква је просечна зарада радника у индустрији.

Јемен је идеално место – за „фрикономички туризам“. Фрикономика? Наука економиста-аматера који не постављају питање „Шта да се ради?“, већ „Зашто је то тако?“ Немојте сумњати да ће се у Јемену открити веза између темпа повећања корисника Фејсбука, спратова зграда, шеме телевизијских програма и смртности од саобраћајних несрећа: све то иде кроз кат, разуме се. Зашто кат не само што убија државу већ јој обезбеђује и развитак: да би га превозили, потребни су путеви и аутомобили, да би га гајили – вода, да би га растурали – прираштај становништва. Тако да ви путујете државом коју су окупирали ванземаљци – па, добро, нису баш ванземаљци него створења биолошки другачијег, нехуманоидног облика – зато што кат,

безусловно, контролише људе, утиче на њих као магнет на гвоздене опилке: сами се постројавају у предвидљиве низове.

Између осталог, кат потискује апетит и сан, а такође доприноси генерисању дугорочних планова, па зато многи Јеменци непрекидно проводе ноћи у философским разговорима, губећи на тај начин милијарде радних сати – мада се и самим саговорницима чини да они расходују време продуктивно – разматрајући неки „бизнис“. Сулејман није изутетак, па, према томе, ни ја уз њега. „Владимир Путин из брејв мен. Нау Раша из стронг!“ – „Јаман билад џамил“ („Јемен – лепа држава“). Моји дијалози са Сулејманом су донекле једнолични – свако жели да партнеру у кат-сесији продемонстрира своје расположење. „Раша кен бит Емерика!“ – Сулејман често жваће лишће уз укључен телевизор, најрадије гледајући, као и многи његови сународници – „Рашу тудеј“ на арапском; није чудно, после тога, што су најмногобројнија братија у Гуантанами – Јеменци.

– Да ли би могао да ми помогнеш у једном послу?

– Ја?

Више немам основа да осумњичим Сулејмана за намеру да ме прода у ропство, али „посао“? Шта ли је наумио? Да се са њим упишем на курс за пилоте, па да скокнемо на један дан у Њујорк?

– Имам познаницу, Францускињу...

– Тако значи...

Туристичка? Францускиња? За недељу дана видео сам у Јемену отприлике пет странаца.

– Тачније, Абдула се упознао са њом. Али Абдул је у Џиди.

Помози ми да јој напишем љубавну смс.

Кат је не само мотор јеменске економије већ и одличан социјални подмазивач. Људи се осећају самоувереније, отворени су за комуникацију, спремни за заједничке пројекте. Кат, ммм, зближава.

– А ти ништа што...?

Па, какви су обичаји ту код њих.

– Абдул ми је и сам дао број, она му није одговорила.

– И... баш ћеш љубавну?

Попречај са било којим Јеменцем набијеног образа, тај ће ти обавезно рећи како жвакање лишћа активира сексуалне жеље (па, рецимо да је тако) и могућности (али, ето, то није чињеница; карактеристично је да Јеменке имају дијаметрално супротно

мишљење о томе; на срећу за мушкарце, овде, у овој држави је све уређено тако да ником није ни на крај памети да слуша женино мишљење, па се зато митови о приапичким својствима ката и даље шире несметано).

– Да-да, прошли пут сам написао обичну поруку. Мислим да јој морам рећи нешто отвореније – гледа ме значајно.

Грчевито гутам пљувачку. У ствари, Јеменци су невини као деца; овде је предбрачни секс – табу; патерналистичка држава блокира чак и приступ порнографским сајтовима – далековида одлука, чије би укидање, због настанка конкурентног тржишта женске привлачности, могло да доведе до нежељених демографских последица.

– Али ја не знам француски! – врпољим се на каучу. – А може ли на енглеском?

Од интелектуалне напетости надувавам други, празан образ, шта да му смислим? – Hugs and kisses? Загрљаје и пољупце? – и још једном се прешалтавам на одређену сличност свог друга с Елвисом (кад би Елвис носио хаљину, бркове и боловао од рака усне дупље у неизлечивом стадијуму). То ме наводи на идеју.

– Па, пиши. *Are you lonesome tonight...* Знак питања. А ју сори ви дрифтид епарт? *Does your memory stray to a brighter summer day* ван ај кисд ју енд колд ју свитхарт?³

Ту је најважније не пренаглити. У Забиди – граду на југу, кога је прославио Пазолини – пришао ми је младић. Поразговарали смо, и тада ми је рекао како веома воли да чита руске књиге, а најомиљенији му је писац – пажња! – Јуриј Бондарев, *Врући снџ*. Господе, врућина педесет степени, Јемен – још ми само фали Бондарев. Добро, Бондарев, али је ли он гледао Пазолинијев *Цвеи хиљаду једне ноћи*, снимљен овде, у Забиди? Тај Пазолини, захваљујући коме у његов родни град стиже новац УНЕСКО-а, ради кога овамо и даље долазе туристи – да виде „управо њега“, с осликаним „мафрацем“⁴ и „средњовековним“ погледом кроз прозоре. Гледао је или није гледао филм? Није. Али зашто, дођавола? – зар он све слободно време чита Бондарева? Зато што му је неко – неко! – причао да је тај исти Пазолини свуда уденуо сексуалне сцене. То је тачно. И? Шта – „и“? То није добро. Код нас

³ Текст песме Елвиса Прислија „Are you lonesome tonight?“ („Ти си сама ове ноћи?“).

⁴ Мафрац – соба на последњем спрату, са терасом, намењена за одмор мушкараца. (Прим. њев.)

тако не раде. Не раде, да, али ти ипак желиш нешто отворено. У раду, ђаво да вас носи.

Порука је послата. Сулејман ми примиче полиетиленску кесицу са лишћем – свој, јеменски еквивалент добровољног давања крви.

На телевизији приказују наредну пуцњаву у источној провинцији Мариб, после чега нестаје струја. Досадно је седење у мраку, па крећемо да скитамо улицама. Ноћ, негде далеко, у планинама, чује се трештање, као да неко цепа тканину.

– А што си ти без аутомата? – питам.

Сулејман ме гледа у недоумици.

– Прво, у Сани је забрањено, овде ипак нисмо код бедуина.

– А друго?

– Па, скупо је!

– Шта ти то значи, како је скупо? Јер је шест долара?

Сулејман ме гледа обзирно: шест долара! Шест долара, драги мој, кошта шест метака.

– А „калашњиков“?

– Хиљадарку и по.

Изем ти „индекс“; мапа и територија се и у овом случају катастрофички не слажу, ето зашто на основу књига и интернета нећеш далеко стићи – свуда мораш лично да забадаш нос.

Дубока ноћ, али због ката нам се не спава, лутамо у замршеном лавиринту, између мртвих глиненних небодера, лишених орнамената, куда – бог зна. Францускиња ћути. Махинално гњечим бесплатно лишће и трпам га у уста. Можда је, нешто ми се врзма по глави, царица Савска такође била странкиња – из оне исте Етиопије – а за време дипломатске посете суседима упознала се са неким Јеменцем Абдулом или Сулејманом-Соломоном, овако као и та Францускиња, па шта онда? Ништа – само што, ето, данашња царица више неће да му се врати, шта је за њу Јемен, за шта ће њој „варварска Венеција“?

Сулејманова будућност је очигледна. Нико неће да тера инат и пишајући уз ветар дође код њега. За коју годину он ће се оженити неким крокодилем, који ће за њим носити терет и до тридесете године ће се претворити у вештицу, а деца ће му са четири године жвакати кат. Посла ће бити све мање и мање – какви тамо туристи при вечном *travelalert*. Наочити Јемен, леп средоземноморском мушком лепотом, осушиће се као дрво у пустињи, и обрашће празним кесицама од ката – видели смо страхан приказ, то и јесте симбол Јемена, ето шта би требало

да прикажу и на новцу, а не егзотично змајево дрво с острва Сокотра.

У овом тренутку наступа, очигледно, време за јутарњу молитву, азан, и мујезини са минарета почињу громогласно да арлаучу, као опет жене у једној другој мусулиманској држави. Они махнитају, циче и завијају као хијене; у једном тренутку гласови улазе у резонансу, па се чини да ће 14 000 глинених кула просто да се сруше од те количине децибела, као зидине Јерихона. Уместо тога, међутим, дешава се нешто неочекивано: одједном се затварају неки контакти – и све што се ноћас угасило, сишло је. *Arabia Felix!* Струја поново претвара Сану, творевину џинова и ифрита, у град засићен магијом. Куће-светиљке добијају обресе, шарени витражни прозори зраче благи сјај. Срећна – фантастично је срећна – Арабија.

Чује се електронски звук – Сулејманов телефон, као нахраћен фотонима из суседних кула, испуњава се благом зеленкастом светлошћу.

Сулејман превлачи прстима по екрану, затим вади џамбију, шири руке и почиње да се врти на суфијски начин.

Одговорила му је!

С руског превела
Радмила Мечанин